

abonnement pour un an

350 Piastres

Edition spéciale. 500 ptrs.

Adresse :

« Idjtihad » Constantinople

Téléph. St. 865

XXIV ème ANNÉE

15 Septembre 1928 No. 260

اجتهاد

علمی، ادبی، اقتصادی، صناعی، صحی مجموعہ

آبوعمان: سنہ لکی [24 نسخہ]

تورکیا ایچون 2 بچق، خارج ایچون

3 بچق، اعلا کاغذ لیسی 5 لیرادر.

ادارہ خانہ سی :

جفال اوغلندہ « اجتہاد نئی »

تاریخ تاسیسی : 1904 - جنوہ

یکرمی دردنجی سنہ

نومرو 260 - 15 ایلول 1928

رباعیاردہ کی فلسفی افکار تناقضہ کلنہجہ : شایان
دقت در کہ پروفیسور بروون Brwne بواسولی نیقولانک
مجموعہ سندہ کی 116 و 182 نومرولو رباعیلرک عینی مؤلفہ
نسبت ایدیلہ میہ جکارینی کوسٹرٹ ایچون قوللانیر .
حالبو کہ بزم کورہ بونلر عینی فلسفہ فی متضمندرلر
وبناء علیہ رباعیات صحیحہ دندر . [1]

3

۱. ع عايشانه

لکن بوتفریق پک امین اساسانہ مستند کورونمور.
عینی زماندہ ہم خیامہ و ہم دیگر شاعرلرہ نسبت اولونان
رباعیات ایچون دنیلہ بیلیرک بونلرک غیر موثوقیتلری حقندہ
بر قطمیت دکل آنجق ایکی دہ بر احتمال واردو . واقعا
شوقوفسکی نک طی ایتدیکی رباعیلرک بر ربی موسیو
C. Anet و میرزا محمد طرفلرندن قبول ایدلمشدر .
بونلرک بری 1340 میلادی تاریخنی حاوی بر مجموعہ
منتخبات دہ بیلہ واردو . دو ققور روزن دھا ایلری
کیتمش و صحیح رباعیلرک عددینی اون اوچہ قدر
ایندیرمشدر . بو خالدہ عمر خیامک تک بر رباعی یازوب
یازمدینی و کمدینک افسانوی بر خلوق اولوب اولمدینی
حقندہ اشتباہ ایدیلیر . [1]

[1] بو خصوصہ مؤلف کتابک فکرینہ اشتراک ایدہ میہ حکم .
چونکہ دو ققور روزنہ نک صحیح رباعیات عددینی اون اوچہ
ایندیردیکی واقع دکلدر . فریدرغ روزنہ نک برلیندہ طبع
ایتدیکی رباعیات حکیم عمر خیام ، مادام (قاترینا فون اہام)
ماہ ال یازیلی اسکی بر رباعیات مجموعہ سی در کہ تاریخ تحریری
721 سنہ ہجریہ سی کوسٹرٹش اولدیفنہ نظراً بونک صحتی ثابت
اولورسہ سمدیہ قدر اک اسکی بیان بودلہ بن نسخہ سندن 140
سنہ قدر اسکی و بناء علیہ رباعیانک تدقیق ایچون پک قیمتی
اولہ جقدر . فقط رسالہ نک تعلیق خطیلہ یازلمش و پک ای بر حالہ
مناظرہ ایلمش اولماسنک بو تاریخی قبولہ امکان بر اقادینی
مقدمہ سندہ بیان ایدلمشدر . بومناسبتلہ آقای میرزا محمد قزوینی
طرفندن دو ققور روزنہ کوندربلن خط دستلہ محرر ایکی
رسالہ دن دخی بحث اولونور . بونلرک بری ہراتلی سلطان محمد
نور کاتب خطیلہ 930 تاریخ ہجریسندہ یازلمش بر حافظ

دیانی در کہ حاشیہ سندہ 47 دن 54 نجی ورقہ قدر عمر خیامک
63 رباعیسی مدر جدر . آنجق (ت) حرفلی رباعیلر دن
باشلا دیقندن ناقص در . دیگر ی واصل قیمتلیسی (مونس الاحرار
فی دقایق الاشعار) نامندہ کی بر مجموعہ در کہ خیامک 13 رباعیسی
حاویدر و اولدقجہ معروف شعرادن محمد بن بدر ماجرجی طرفندن
741 تاریخ ہجریسندہ و حروف ہما ترتیبندہ یازلمشدر . بوندہ
ایکی یوز قدر اک مشہور عجم شاعرینک منتخبات اشعاری
واردو . رسالہ نک اہمیتی تحریر و تألیف تاریخندہ شک و لاماسیدر
و بودلہ بن نسخہ سندن 123 سنہ اسکیدر . ایران ارمنیلر دن
کہ وورقیان اسمندہ بر آنتیفہ جی بونی پارسہ کتیرہ ک 1913
سنہ سندہ صاتمق ایستہ شایسہ دہ آز سوکرا حرب عمومینک
ظہورینہ مبنی کتابی آلوب آسریقایہ کوتورمش . ایستہ
پیہ رسالہ نک ترجمہ ایتدیکمز کتابندہ موضوع بحث اولان اون
اوچ رباعی بونلردر . دو ققور روزن کتابندہ بو رباعیلرک
خیامک اشعار صحیحہ سندن بر جزؤ اولوب عباردلری طبیعی
و مضامینی افکار خیامہ تامیلہ مطابق اولدیفنی و بونلرک میدانہ
چیقماسندہ رباعیات صحیحہ عددینی زیادہ لشدیردیکی یازیور . یوقسہ
خیامک صحیح رباعیلری بونلردن عبارتدر دیعہ بور . (لملترجم)
[1] 116 نومرولو رباعی شودر :

ای آنکہ کنہ ہند او سہل بود
این نکتہ بگوید آنکہ او اہل بود
علم ازلی علت عصیان کردن
نزد پک حکیم غایت جہل بود
[اول کیمسہ کہ عندندہ کناہاک اہمیتی یوقدر . اہلیتلی بر
آدم ایسہ بو نکتہ بی سوبلہ میلدیر . علم ازلی الہی سبب
معصیت یایق عاقل عندندہ جہلک مرتبہ غایہ سیدر .]
حین دانش پک بروونہ امتثالاً بونک خیامہ نسیتدی و غرو
اولہ میہ جتی فکرندہ در . عبداللہ جودت پک بو فکرہ اشتراک
ایتمور .

182 نومرولو رباعی ایسہ بروجہ آتیدر :
من میخورم و ہر کہ چومن اہل بود
می خوردن او نزد خدا سہل بود
می خوردن من حق زائل میدانست
کرمی نخورم علم خدا جہل بود
[بن شراب میجرم و ہر کہم کہ ہم کی بوکا اہلیتلیدر .]

خلاصہ ہو آنہ قدر یاسلمش اولان انتخابلر هیچ ر معین لزومه توافق ایتمز و بونلرده دها زیادہ شخصی ترجیح اتری مشہوددر۔ شوکادہ دقت ایتلیدر کہ رباعیاتک چوغی خیامک اولماسہ بیلہ شہہ سز بونلر خیام طرزندہ بالالزام اسکی شاعرلر طرفہ ن یازلمش نظیرہ و یاتقلیدلردر۔ بناءً علیہ بورباعیلر اسکی ایرانیلرک شاعر من حقدہ کی فکرلرینہ دائرہ بزہ بر فکر ویر و بوندہ ہر حالہ عصری منقدرک ترجیحلرندن دها معتبردر۔

خیامہ نسبت اولونان بیتلرک مضمونلرندہ کی تخالف و تناقضی اعظام ایتہ ملیدر۔ کرک اللہ خطاب ایتسون کرک چرخ فلک شکندہ تصویر اولونان مشیت ربانیہ قارشو مبالا تسمز طاورانسون خیامک موجز و جتین اولان فلسفہ سی، اونک اسلوب شاعریتہ حافظ شیرازی کہی بعضاً عینی حکمایہ فکرلری کسوء نظم آلفندہ افادہ ایدن شاعرلرک اسلوبندن بوسبوتون آری بر شکل ویرر۔

بو تدقیق مزک غایہ سی، خیامہ معطوف رباعیاتک ہیئت مجموعہ لری اعتباریلہ یکدیگریلہ غیر قابل تألیف اولدقلرینی کوسترک در بونلرک آکلاندقلری نصوص حکمت مع التأسف بوتون زمانلرک تاریخی در یعنی ہریردہ تسلی آمیز بر علم یقین سکوتی آریان بر تاریخک روحنی بر آدم ایسہ بونکتہ تی سوزلر۔ علم ازلی الہی بی سبب مصیبت یاقی بر عاقل عندندہ جہلک ہر تہ غایہ سیدر۔

حسین دانش بک بروونہ امتثالاً بونک خیامہ نسبتی دوغرو اولامیہ جفی فکرندہ اولدینی حالہ (رباعیات خیام ص: 35) عبداللہ جودت بوفکرہ اشتراک ایتمز۔ 182 نومرولو رباعی ایسہ بروجہ آتیدر:

من می خورم و ہر کہ چومن اہل بود
می خوردن او نزد خدا سہل بود
می خوردن من حق زائل میدانست
کرمی نخورم علم خدا جہل بود

1 بن شراب ایچرم و ہر کیم کہ بنم کی بوکا اہلیتی اولورسہ حق عندندہ اونک شراب ایچمہ سنک اہمیتی یوقدر۔ بنم شراب ایچمہم ازلدنبری حقک معلومیدر۔ اگر ایچمہ جک اولسہم علم خدا جہل اولور۔

بو ایکنجی رباعی بودلہ بن دہ عیناً موجوددر۔ دو قنور (روزن) دہ واردر۔ حسین دانش بک بونک نہ سہیچون خیامہ نسبت ایدیلہ میہ جکنی ایضاح ایدر (نومرو 319) عبداللہ جودت بک ہیچ آلماشدر۔ (لمترجم)

لکن بو انتخابک صاعلام اساسہ مستند کورونمہ یور۔ خیامہ نسبت اولوندینی جالہ دیگر شاعرلرک دیوانلرندہ تصادف اولونان رباعیات حقدہ دہ قطعی برشی سویانہ مز۔ بونلرک محنتلری احتمالی مطلق دکل آنجق ایکیدہ رد۔ واقعا سوقوفسکی نک طی ایتدیکی رباعیلرک درتدہ بری تکرار موسیو C. Anet و میرزا محمد طرفلرندن قبول ایدلشلردر؛ [1] حتی بونلردن بری 1340 تاریخی مجموعہ متشیخاتدہ موجوددر۔ دو قنور (روزن) دها ایلری کیتمش و ہیچ رباعیلرک عددینی اون اوچہ قدر ایندیر مشدر۔ بو حالہ عمر خیامک بر رباعی بیلہ یازوب یازمادیغندہ و کندینک دہ افسانوی بر مخلوق اولوب اولمادیغندہ اشتباہ ایدیلہ سلیز۔ فلسفی فکرلر اختلافنہ کائجہ پروفیسور Brovne بونی نیقولانک متندہ کی 116 و 118 نومرولو رباعیلرک عینی شاعرہ منسوب اولامیہ جقلرینی کوسترک ایچون قوللانیر؛ حالو کہ بزہ کورہ بونلر عینی فلسفی فکری محتوی و بناءً علیہ رباعیات صحیحہ دن درلر [2]۔

حق عندندہ اونک شراب ایچمہ سنک اہمیتی یوقدر۔ بنم شراب ایچمہم ازلدنبری حقک معلومیدر۔ اگر ایچمہ جک اولورسہم علم خدا جہل اولور۔

بودلہ بن دہ عیناً و دو قنور روزن ایلہ نیقولادہ جزئی تہر یقلرلہ موجود اولان بورباعی عبداللہ جودت بک مجموعہ سندنہ یوقدر۔ مستشرق مشہور سوقوفسکی بو رباعی بی طالب املیہ نسبت ایتشد۔ حالو کہ بودلہ بن نسخہ سی 865 سنہ ہجری سندنہ یازیلدیشمہ و طالب املی 1004 ویا 1005 سنہ سندنہ وفات ایتدیکتہ کورہ بو ایکی تاریخک مقایسہ سی بو نسبتک بطلانی کوستریر۔ کذا شوقوفسکی طرقتدن حافظہ نسبت ایدیلن 12 رباعی دہ حافظک آنجق یوز سنہ دنبری اوروبادہ کوروز دیواندہ واردر؛ 1049 تاریخی بر حافظ دیواندہ بوندن یالکزایکیسی کورواشد و 900 تاریخی بر نسخہ خطبہ ایسہ ہیچ بری یوقدر۔ بونلردن ایلریدہ ینہ بحث ایدیلہ جکدر۔ (لمترجم)

[1] خصوصیلہ بونلرک منتخبانلرندہ کی: 80، 64، 38، 27، 18، 6، 2 ... الخ نومرولو رباعیلرہ:

[2] 116 نومرولو رباعی شودر:

ای آنکہ کنہ بزد او سہل بود
این نکتہ بگوید آنکہ او اہل بود
علم ازلی علت عصیان کردن
نزدیک حکیم غایت جہل بود

[اول کیمسہ کہ عندندہ کناہک اہمیتی یوقدر۔ اہلیتی

تھلن عبارت دره. لکن بونک ایچون شاعر حقنده حاصل
ایدیه بیلن فکره اویمادینی مهانه سیله اونک شعرلرینی طی
ایتمک جهتنه کیدیلیرسه تمامیه اوصاف خیامی حائز اولان
رباعیلرک دخی بوتهمکه به معروض قاله جقاری شهه سزدره.
فرضا مجموعهلرک همان کافه سنده موجود اولماقله برابر شو
ایکی رباعینک :

ابریق می مرا شکستی ربی

برمن درعیش رابستی ربی

برخاک ننگندی می کلکون مرا

خاکم بدهن مکر تو مستی ربی .

[بنم شراب ، ابریقی قیردک ربم ؛ بابا ذوق و صفا
قاپوسنی قاپادک ربم، پنبه شرابی یره دوکدک حاشا عجیب
سن مستمیسک ربم]

نا کرده کنه درجهان کیست بکو

وانکس که کنه نه کرد چون زیست بکو

من بدکنم و تو بد مکافات کنی

بس فرق میان من و تو چیست بکو.

[دنیاده کنه ایشله مین کیمدر سویله ، کنه
ایشلمدن آدم ناصل یاشایه بیلیر سویله ، بن فنانلق یایام سن ده
بوکا فنانقله مقابله ایت اويله ایسه بنله سنک آرامزده کی
فرق نه در سویله] .

رباعیات صحیحهدن اولوب اولمیدینی مختلف فیهدر .
هر حالده بونلرک حاوی اولدینی فکرالحاد میدانده در .
انجق ایمانی اولمیانک ویا ایماندن کندنده ذره بولونمیانک ده
کفر ایدمه جهکی آشکاردر . زردشت «اللهه طعن و دشنام
ایده فی سوه درم . چونکه اللهی سویور دیمکدر» . دیمشدی .
هر حالده خیامک آناری ایچنده باشقالرینه بکزه مین بو
شعرلری طی ایتمک چوق تأسف اولونا جق بر قطع
عضو ماهیتنده در .

یوللر...

بعضاً طیرمانیر داغه؛ بعضاً دوشر درهیه ..
صبح چیقار بر کویدن؛ آقشام واریر بر کویه ..
اونکده بزلر کیی یاشاییش طرزلی وار!

بر طاعی طیرمانیر کن یایدینی قیور بنتیلار؛
صو آریان بر بیلان سیرخی آ کدیریور ..
صوسز یوللاری آنجق دکزلر قاندریور !.

راست کلیر بر درهیه صوبندن ایچر کچر
بعضاً بر ده میر یولو بلندن ییچر کچر ..
بکزر اوزمان رایلر ٹولمه یین قوربانلار!

بعضاً سه رینلک ایچون دالارده اورمانلره؛
ایرماقلرده بیقانیور .. چاملردن قوقو آلیر !.
نهایت دکزلرده باییلیر، دوشر، قالیر !

ای یوللر .. غملی یوللر ! . کلیمز درده شلم ..
ضعیفز حیات ایله بز ناصل کوله شلم ؟
اونک هیچ بوکوله یین ده میردن قوللری وار !

کوکل دینن سرائیک چاراشیق یوللری وار .
بوردهک قیزلرینک کوزلرنده ایزلری !
ای یوللر .. غملی یوللر . ٹوزلدهم دکزلری .

13 آغستوس 928 دوکتور قایا

اعتذار

کچن نسخه ده عمر خیام مقاله سنده بعض ترتیب خطاری
کوزدن قاشقشدر . بونلر قرینه ایله آکلاشیمیه جق درجه ده
اولماقله برابر بوراده تصحیح اولنور :

5007 نجی صحیفه ده برنجی ستونک ایکنجی سطر :
« ایچنه صاقلامشدر و بو کزیده اوافق شعرلرک مهیمیت »

صورتنده اوقوناجقدر . ینه عینی صحیفه نک ایکنجی ستوننده
بشنجی سطرده خیامیدر کله سی خیامک میدر و 14 نجی سطرده
(دکیلدر) کله سی (دکیلیدر) و 17 نجی سطرده کی رباعیلرده

لفظی (رباعیلرک) و 5009 نجی صحیفه ده ایکنجی ستونک
12 نجی سطرده (طبعنه) کله سی (طینه) اولاجقدر .